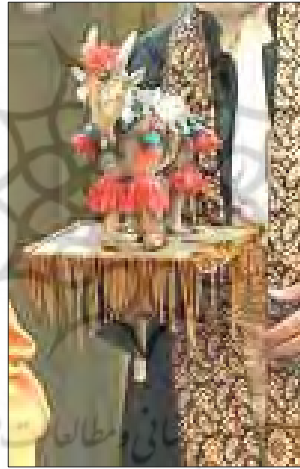

پیام‌آور نوروز (تکم‌چی) در اردبیل

ناصر ملاییان

takam (بز من) چشم‌گیر و مهم است. عروسک گردان با خواندن اشعاری نوید رسیدن بهار، با طی شدن زمستان، تکم (عروسک) را با دست تکان و بازی می‌دهد.

تکم به اندازه بیست تا سی سانتیمتر و از چوب و خیلی ساده ساخته می‌شود. لباسی که به تن تکم می‌کنند از مخمل قرمز خوش‌رنگ و چشم‌نواز با تزیینات فراوان است؛ پولک، زنگوله،

آینه‌های کوچک و سکه از جمله آنهاست. وقتی تکم را بازی (حرکت) می‌دهند، همراه با صدای زنگوله (و دیگر چیزهایی که زینت تکم محسوب می‌شود) و ضرباهنگ موسیقی صداهای جالب و گوشنوازی از آن (تکم) بلند می‌شود.

تکم‌چی برای رقصاندن تکم، دسته‌چوبی کوچکی را که در وسط شکم عروسک (بز) قرار دارد با دست راست می‌گیرد و تکم را روی صفحه تکیه گاه به چپ و

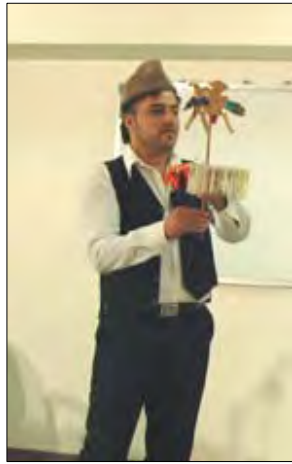
از گذشته‌های خیلی دور آمدن نوروز و بهار را در روزهای پایانی زمستان با آیینی خاص و پر سر و صدا به مردم نوید می‌دادند؛ با بهارخوانی، نوروزخوانی، تکم گردانی و غیره.

برخی آیین «تکم گردانی» را جزء نخستین مراسم آیین نمایشی می‌دانند که از آذربایجان برخاسته و بعداً به مناطق دیگر ایران هم رفته است.

نمایش تکم گردانی به صورت شفاهی،

سینه به سینه از نسلی به نسل دیگر مراحل را پشت سر گذاشته و به صورت امروزی به ما رسیده است. این سنت خاص دامداران منطقه آذربایجان بوده و معمولاً چوپان‌هایی که دستی در موسیقی محلی داشتند، آن را برپا می‌کردند و بعداً عده‌ای به نام «تکم‌چی» این وظیفه را به طور کامل به عهده گرفتند و به نشر و رونق آن پرداختند.

در این نمایش سنتی نقش عروسک چوبی به نام تکم

راست و بالا و پایین تکان می‌دهد.

تکم‌چی‌ها در گذشته (دو، سه هفته مانده به عید) به سوی چادرهای ایل در قشلاق (به ویژه بزرگ ایل) به عنوان پیک شادی آور نوروز می‌رفتند.

برخی آیین «تکم گردانی» را جزء نخستین مراسم آیین نمایشی می‌دانند که از آذربایجان برخاسته و بعداً به مناطق دیگر ایران هم رفته است.

تکم‌چی‌ها اشعار جالب و گاهی پندآموز می‌خوانند و عروسک خوش‌نما و دوست‌داشتنی و محبوب مردم را بازی می‌دهند و گله‌دارها و اهالی محل را سرگرم می‌کنند. البته آنها با احترام ویژه‌ای حق تکم‌چی را تقدیم می‌کنند. هدایایی که تقدیم تکم‌چی و یارانش می‌شود، تخم‌مرغ، آرد، جوراب پشمی، شیرینی و پول است. تکم‌چی‌ها معمولاً در گروه‌های چند نفری مراسم را اجرا می‌کنند. چند نفر چگور (ساز محلی) می‌نوازند و یک نفر که صدای خوشی دارد شعر می‌خواند:

تکم تکم او داما
قول قچوی قا داما
صاباهدا بایرام گلی
گدیپ چونده او داما
آی منیم آغلار تکم
قاپلاری گزن تکم
تکمون فندی وار
سحر تکی کندی وار
هر قاپیدا اویناسا
بیر نلبکی قندی وار

تکم گلدی مشکینه
وعده قویدی بش گونه
گل مدی اون بش گونه
تکمی اولدیر دلره
آندلار خان کوشکین
بهار آمد بهار آمد
آچیلدی چای چمنده تاز گل‌لر
برگردان:
بزم بزم چرا نکن
دست و پاهات را تا نکن
فردا که عید میاد
بیرون نرو چرا نکن
ای بز گریان من
دوره‌گرد دم دروازه‌های من
بز من مهارت (فن) زیادی دارد
مثل سحر روستایی دارد
در مقابل هر خانه‌ای بازی می‌کند

اودا سرتوله ده مندار اولوبدی
صفی له مک اونا کردار اولوبدی

اردیدی داغلارون قاری
توکیلدی چایلار ساری

اون شایی نون نه مقداری
ور الله اوغلون ساخلاسون

ایمام بلینی باغلاسون
برگردان شعر تکم چی:

در راه کربلا گنبدی ساختم

درسم را خواندم ولی به من نادان گفتند

قربانت شوم (خداوندا) که دیده نمی شوی

نوروز تازه شما مبارک

ماه و سال و روز و هفته شما مبارک

یک نعلبکی (ظرف) قند می گیرد

رفتم رفته مشکین شهر

وعده پنج روزه داده

روز پانزدهم هم نیامده

بُزم را آتش زدند

به تنور خان انداختند

بهار آمد بهار آمد

رودخانه ها جاری شد

گل تازه به چمن آمد

این شعر را از نوشته و مطالب ارسالی آقای اکبر

محمدزاده از ننه کران اردبیل انتخاب کردیم که به نام

«تکم چی» یا «تکم اوینادان» معروف است.

کربلا یولندا سالدردم گومبز

درسیمی اوخدم ددیلم بیلمز

سنه قوربان اولدم گورونمز

سیزون بو تزه بایراموز مبارک اولسون

آیی اوز ایلوزه گونوز هفتوز مبارک اولسون

کربلا یولندا سالدردم حمام

اوخدمی درسیمی اله دیم تامام

سنه قربان اولوم اون ایکی ایمام

سیزون بو تزه بایراموز مبارک اولسون

آیی اوزه، ایلوز، گونوز هفتوز مبارک اولسون

بایرام گلدی بایرام گلدی آی آمان

قشون یادی سندا قورتاردی سامان

بی گوتر کچی میز قالیبدی گرمان

در راه (برای) کربلا حمامی ساختم
درسم را خواندم و تمام کردم
به قربان شما ای دوازده امام پاک
نوروز شما مبارک
ماه و سال و روز و هفته شما مبارک

نوروز آمد نوروز آمد آی امان
در نیمه زمستان ذخیره علوفه دامها تمام شد
به امید بز و قوچ بودیم
آنها هم در سر طویله جان دادند
(صفی) از گرسنگی سرش گیج می‌رود

برف کوهها آب شد
به رودخانه‌ها ریخت
ده شاهی (پول کم) چه ارزشی دارد
خدا پسرهایت را حفظ و برومند کند
امام پشت و پناهِش باشد (کمر بسته‌امام باشد)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی